

Enneaegsetest esietendustest

Toimetus kavatses kahest algu- pärandist meie teatrilaval kõnelda üheaegselt, lehe ühes numbris. Koik asjaolud kõnelesid niisuguse plaani poolt. Esietendused anti ühel ja samal õhtul — 10. juunil. Tegemist on muusikalavastustega, kuigi Boris Körveri «Teie soov, palun?» on ope- retti, Arne Oidi «Muhulaste ime- likud juhtumised...» on nimetatud muusikaliseks komöödiaks. Täienda- va põhjuse kahest teosest üheskoos kõnelemiseks andsid lõpuks ka esi- tendused ise: nii «Estonias» kui ka «Vanemuisest» lahkus vaataja vastu- oluliste tunnetega, milles oli rõom- saat rahulolu — teatrid on saanud kaks kaasaja-ainelist huvitavat ja üsnagi värsket teost; ja põhjendatud pahameelt — mõlemad lavastused olid alles töörevoitu ja loigised üsnagi kõvasti. Ent andkem sõna retsensendile.

Juhan Smuuli kuulsad muhulased on seitsme aastaga jätnud seljataha üsna palju jälgi ja rahva hulgas väga popu- laarseks saanud. Raamatu meresiniste kaante vahelt on muhulased kord juba ka teatrilaval käinud, sealgi kimpu jäämata. Sedapuhku on siis otsad kin- nitatud operetilavale: RAT «Estonias» esietendus Arne Oidi muusikaline komöödia «Muhulaste imelikud juhtu- mised».

Libreto autoriteks on Raimond Kaug- ver ja Sulev Nõmmik, kes on loobunud traditsioonilise opereti vormimaketti- dest kui käesoleval juhul kasutatust ja on paigutanud kirjandusliku algmater-jali omapärasesse ja küllaltki julgesse

vormi. Juhan Smuuli kande osa värs- ke lavateose valmimisel ei piirdu vaid ülalkiidetud raamatu kirjutamisega. Silmitsedes teatri kavalehte, märkame kirjaniku nime teisalgi, ja nimelt laulu- tekstide autorina.

Huvi uue muusikalise komöödia vastu on suur. Arne Oidi näol on meie operetikomponistide hulka ilmunud uus — arvult alles viies — jõud, kellel on rikkalikult eeldusi edukaks koostööks operetteatri keerulise masi- navärgiga. Mitte asjata ei kuulu Arne Oit meie populaarsemate kerge muusi- ka autorite ringi: tal on head meloodi- list närvi ja see kindlustab tema laulu- loominguale laia kõlapinna.

Niiis: eesriie avaneb ja me elame kaasa uue algupärase muusikalise komöödia esimestele südametuksetele. Vaatajate ees rullub lahti rida kirevaid pilte ja lõbusaid sekeldusi, mis lõpevad kahe armastaja paariminekuga nii, nagu ühes korralikus muusikalises komöö- dias ikka on olnud.

Revüülilik üleshitus annab ühest kül- jest autoritele ja kunstilisele kollektiivile teatud vabadusi: süžeed läbib tegevusjõon ei pruugi alluda rangele arengule, seega saab ülearuseks karak- terite avamine nende kasvu- või muun- dumisprotsessi kõigi peensustega. Tei- sest küljest aga seab tegevuse episoodi- lisis ka erilisi nõudeid: karakterid pea- vad olema selged, lakoonilised, värv- kad ja juba esimesel momendil palju- ütlevad, sest neile ei anta aega end

pikkamööda lahti mängida; üksikud episoodid peavad lööma oma põhikolo- riidiga (sära, hea tuju, pehme lüürika, satiir, muhe huumor jne), kusjuures peab hoolikalt järgima kontrasti põhi- mõtet, et ühe episoodi mõju ei hävitaks teise oma; tegevuse hüppeline iseloom tingib äärmiselt kiire ja pingelise tem- po üksikutes stseenides ja kogu eten- duse käigus.

Noore lavastaja Sulev Nõmmiku hoo- lest ja leidlikkusest kõnelevad vaimu- kad detailid (liikumise illusioonid lae- väl ja rongis, olustikulised detailid lee- ripeol ja tänaval). Viimastest kõneldes ei saa jätta nimetamata ka kunstnik Lembit Roosat, kelle arvele langeb häid momente lavakujunduse ja kostüü- mide osas.

Režiivi vooruste kõrval tuleb juttu teha ka puudustest. Kuna lavastaja on ka libreto kaasautor, siis alustagem küsimusest, mille juured võivad osalt peituda libretos. Millist on tingitud asjaolu, et kohati tundub laval kõlav tekst olevat vaesem sellest, mida luge- sime Smuuli raamatust? (Jätame see- juures kõrvale libretistide poolt loodud lõigud, kuna valdav enamik on Smuuli originaalteksti ja küsimus tekkis just selle pinnal.)

Näib, et iseenesest valmiku teksti kohatise halluse põhjuseks on teatav ülepaakumine, mis algab libretost. Püü- des sisse tuua võimalikult palju terav- meelsusi, huvitavaid ütlemisi ja nalju.

on libretistid üht-teist raamatu konteks- tist välja rebinud ja kunstlikult ümber istutanud. Kohati on talitatud põhimõt- tel «Mida rohkem, seda parem»; õigem olnuks: «Olgu vähem, aga parem!». Pärast paari ebaõnnestunud või liht- salt kaduma läinud nalja on tohutult raske isegi tõesti head puanti kõlama panna, sest publik naerab ainult siis heameelega ja südamest, kui ta on nae- ruks häälestatud.

Samal probleemil on ka teine külg: teksti andmine. Täiesti põhjendatult elavat tempot taotledes lubab lavastaja siin-seal teksti vüristamist ja forssee- rimist. Ja et näitlejad sõnalises tege- vuses pole kuigi tugevad, siis ei jõuagi osa ilusast teksti üle rambi. Vaimuku- sed tapavad üksteist, lähevad kaduma, kuigi kuulad kõrvad kikkis.

Aga siit vilb side esimestel etendus- tel kohati tuntavasse... igavusse. Mee- nutagem. Eesriie avaneb, saab nähta- vaks Juhan Smuuli raamatu tohutu tiitelileht autori põhendusega: «Lase otsel Ruum! on.» Juba keerab lavale laev täis muhulasi ja nende hoogsat laulu. Otse südamesse haarab! Edasi aga tuleb küllalt pikk laevasõidustseen, kus vaataja tegelastega tutvub. Kuna aga siin on vähe võimalust nende tut- vastamiseks tegevuses, siis jääb see pilt oma pikkuse juures staatiliseks.

Värvikas on rong koos Tallinna sõit- vate muhulastega. Tabavalt on antud punases mütsis jaamaülem lehmaga ja valges kitlis lüpsja, kes oma jalgrattal «suslast» mööda vāntab Aga jällegi — vaataja ei näe juba tōidida enne kui tuleb va sk... Tallinn Väik- raudaia

ENNEAEGSETEST ESIETENDUSTEST

(Aigus 3. lk.)

Ja väravaga, mis raudtee-kombe kohaselt on varustatud raudketi ja tabalukuga. Ilmselt venib väikekodanlik leeripidu — kõige nõrgem pilt, mis tahab mitte ainult kärpimist, vaid julgemat leidlikkust, teravust. Vähe uut on lavastuse lõngustes, need on tuttavad estraadilt ja filmidest. Eba-meeldivalt üllatab trafarett komöödia lõpus...

Veel mõnest pisemast puudusest. Kas pole mitte Aadu truudusevanne Miia tädile liiga tõemeeli vanutud? Aadu küll armub, kuid rohkem iseenda uljuse kui Miia tädise, ja just seda uljust nautides annab ta oma aadressi, vannub truudust ja teeb muid suuri tegusid. Sikusarve arvet / nii avalikult kinni makstes (sellega isegi nagu uhkeldades) Ants Logi vaataja silmas ei võida, vaid kaotab.

Riskantne number on soolotants klubistseenis. On selge, et vaatajal peab tekkima mingi suhtumine sellesse, mida baleriin esitab. Kui see suhtumine on eitav (tants on halb), siis leiab kaudselt jaatamist lõnguste üleolev hoiak: kui see suhtumine on aga jaatav (tants on hea), siis langeb tekkiv situatsioon välja kogu stseeni stiilist ja sündmuste loogikast. Võib-olla sellepärast ongi tants ilma selge suunitluseta.

Tunduvalt rohkem võiksid lavastajat aidata valgustajad, eriti restoranipildis, kus punktvalguse juhtimine tegevuse tsentris olevale lauale (see aga vaheldub pidevalt) looks erinevate laudade juurest kostvatele repliikidele omamoodi «võimenduse».

Olles kaugel kavatsusest analüüsida osatähtjate saavutusi, piirdugem vaid

mõne üldise märkusega esietenduse muljetest. Ilmselt vähene on olnud lavastaja töö näitlejatega muhulaste karakterite tabamiseks, ning vähesega on nähtavasti leppinud ka paljud näitlejad — täisverelisi Smuuli raamatu kangelasid me laval veel ei näe. Ja veel üks sisuline küsitavus. Kirjaniku ja Kustase osad on vähepakuvad ja teose kui terviku seisukohalt võib-olla isegi mitte päris vajalikud. Smuuli raamatus on Kirjanik hoopis teistsuguses funktsioonis: ta on minakangelane ja jutustaja, kellela poleks ka raamatut. Kaugveri ja Nõmmiku libretos on tema funktsioon üsna ebaselge. Kustast on komöödias vaja peamiselt tantsu pärast Marega — tema jutud ankeedist olid aktuaalsed siis, kui Smuul oma raamatut kirjutas, mitte nüüd.

Dirigendipildis oli Ülo Raudmäe, kes juhtis etendust kindlakäeliselt ja ilmekalt.

Lõpuks peatugem kõige olulisemal — Aarne Oidi muusikal. Muusikat on lavastuses rohkesti ja võib arvata, et mitmed laulud «Muhulaste imelikust juhtumistest» saavutavad lähemas tulevikus Oidi tuntud estraadilauludega võrdse populaarsuse. Meelde jäävamaist numbritest nimetagem valssi laevasõidupildist, hoogsat koori rongisõidult (mis kahjuks kannatab lauljate vähesuse all), Antsu laulu, Eha laulu, Andrusse laulu, mitmeid orkestralseid tantsunumbreid jm. Helilooja on taotlenud karakterite avamist tabavate, lakooniliste, heas mõttes plakatlike muusikaliste vahenditega, mis vastavad oma olemuselt kirjandusteose ülesehitusele ja stiilile. Sealjuures on muusikas välditud konkreetset etnograafilist koloriiti. Võib-olla oleks siiski üksikuid momente tulnud rõhutada veidi konkreetsemate intonatsioonidega eesti rahvusliku kerge muusika arsenalist (meenutagem

Aarne Oidi enda «Hällilaulu» ja valssi «Meid oli kolm»). Säärane soov tekkis näiteks Eha ja Antsu laulu puhul, samuti leeripeopildis, kus jäi vajaka laval valitseva väikekodanliku atmosfääri muusikalisest iseloomustusest. Tundub, et teosele tuleks tingimata kasuks ka üks tore kaasaegne rahvatants, mis oma terve, elurõõmsa ja hoogsa tujuga oleks toredaks kontrastiks lõnguste loivamisele (mis oli, muide, lavastuses hästi tehtud). Säärane tants valmistaks hästi ette lavastuse finaali, mis praegusel kujul vajaks rohkem kaalu.

Pikem kõnelus teisest lavateosest, B. Kõrveri operetist, jääb sedapuhku siiski ära. Sest mis mõte on lavastust arvutada, kui asjaosaliste kavatsuste kohaselt mängitakse «Vanemuises» juba nädala pärast sisuliselt uut varianti — kahe päris uue pildi, ühe uue, tõsi küll episoodilise tegelasega. Võib-olla oodata arvustusega sügiseni, kui Otto Roots laulude teksti viimistleb ja Boris Kõrveri muusikale üht-teist juurde kirjutab?

Mis see siis tähendab, võib nüüd teatrisõber täie õigusega küsida — missugune on siis uue opereti tõeline esietendus? See, mida näidati 10. juunil? Nädala pärast toimuv? Või sügisene? Võib küsida sedagi, kas siis «Vanemuine» tuli uuslavastusega välja hoopis kergekäelisemalt kui «Estonia»? Ei, seda ei taha öelda, sest enneaegsed olid mõlemad esietendused, nad tulid publiku ette peaaegu poolfabrikaadina. Teatri küllastajal on aga õigus nõuda, et kui välja kuulutatakse esietendus, siis olgu see tõepoolest esietendus.

Eelöeldu ei tähenda nõudmist, et teater võiks esietenduse anda alles siis, kui iga viimane punkt ja koma

Traditsioonilise opereti kulunud šabloonidest tuleb kahtlemata lahti saada. See nõuab otsinguid, eksperimente ja omajagu ka julgust nagu ikka asjad, mida tehakse teitsit kui varem on tehtud. Siin ei tohi aga jääda poolele teele. Tahaks loota, et töö «Muhulaste ime-like juhtumiste» kallal ei lõpeks teatrirhooaja lõppemisega, vaid et lavastuse viimistlusprotsess kestaks — esialgu kas või ainult kavatsustes — edasi. Teos on seda väärt.

Valter Ojakäär

on täpselt oma kohal. Ei, kõiki detaile ja nüansse on võimatu ette näha; esimesed etendused on olnud ja jäävad teatavas mõttes kontroll-etendusteks, kus iga üksiku stseeni ning kogu teose kohta annab hinnangu vaataja. Oma reageerimisega. Keeles, mis on hästi mõistetav lavastajale ja lavatöölisele, näitlejale ja dekoraatorile, dirigendile ja orkestrandile. Endastmõistetavalt tehakse järgnevatel etendustel vastavaid viimistlevaid korrektiive, siin antakse juurde, seal tõmmatakse tagasi. Nii saab teos kontaktis publikuga oma näol. Niiugune järelepubsemine on vajalik nii leivaviljale kui lavateosele.

Käesoleval juhul on jutt millestki muust. Nii «Estonia» kui «Vanemuine» teadsiid, et lavastused polnud veel küpsed. Teadsid, et ütleme, kümnendal etendusel on «Muhulaste imelikud juhtumised...» ja «Teie soov, palun?» hoopis teist nägu kui esimesel või teisel korral. Kuid andsid siiski esietenduse, sest nii oli plaanis ette nähtud. See pole ette heide plaanile, vaid etenduste ja proovide planeerijatele, seega teatri-tele endile.